

Europos aplinka: 2005 m. būklė ir perspektyvos

Santrauka

Poslinkiai Europos lygmeniu, vietinės reikšmės sprendimai ir visuotinis poveikis

Europiečiai vertina savo aplinką — didžioji dalis Eurobarometro apklausose dalyvavusių respondentų (daugiau kaip 70 %) nori, kad sprendimus priimantys asmenys vienodai vertintų aplinkosaugos, ekonominės ir socialinės politikos sritis. Europiečiai yra pasirengę imtis aplinkos apsaugos veiksmų, tačiau jie galėtų padaryti ir daugiau, jeigu būtų geriau informuoti apie pigesnes ar nieko nekainuojančias aplinkosaugos priemones. Jie taip pat galėtų padaryti daugiau, jeigu būtų tikri, kad ir kiti piliečiai elgiasi panašiai.

Per pastaruosius 30 metų buvo įdėta daug pastangų gerinant Europos aplinkos kokybę. Daugumoje benzino rūšių nebeliko švino. Palaipsniui buvo atsisakyta ozoną ardančių chloro fluorangliavandenilių. Kelių transporto priemonių išmetami azoto oksido teršalai buvo sumažinti beveik 90 %, lyginant su kiekiais, kurie būtų susidarę nenaudojant katalizatorių.

Didėjant miesto nuotekų valymui, Europos upės, jų žiotys ir ežerai tampa švaresni. Šiuo metu 18 % Europos Sąjungos teritorijos užima saugomos teritorijos, kurios padeda palaikyti ekosistemų būklę bei išsaugoti biologinę įvairovę. Pamažu atsinaujina miškai, o kai kuriuose regionuose jų atsodinimas vyksta sparčiau nei praeityje. Šie ir daugelis kitų pasiekimų yra naudingi žmonių sveikatai ir jų gyvenimo kokybei.

Vis dėlto ateityje mūsų laukia didelės problemos. Aktualiausia iš jų — klimato kaita. Manoma, kad klimato kaita jau pasireiškia padažnėjusiomis ekstremaliomis oro sąlygomis, vandens trūkumu regionuose ir ašigalių ledynų tirpimu. Kiti aplinkos apsaugos prioritetai, siekiant sumažinti poveikį sveikatai ir aplinkai, yra oro taršos mažinimas ir cheminių medžiagų kontrolė, sausumos ekosistemų, kaip produktyvaus gamtos išteklių ir biologinės įvairovės saugyklos, išsaugojimas, gėlo vandens kiekio ir kokybės gerinimas bei geros vandenynų ekosistemų būklės užtikrinimas. Būtent vandenynai yra pagrindinės ekosistemos, teikiančios daug ekologiškų prekių ir paslaugų, nuo kurių mes priklausome.

Kai kurias iš šių problemų galima spręsti naudojant daugiau atsinaujinančių energijos išteklių, pavyzdžiui, kai kuriuos baigtinius neatsinaujinančius išteklius, kuriuos naudoja ir išsivysčiusių, ir besivystančių šalių ūkio šakos, galima pakeisti vėjo ir saulės energija.

Daugelį dabartinių aplinkos apsaugos problemų, su kuriomis susiduriame, paskatino žemėnauda Europoje, ekonominė struktūra ir gyvenimo būdas. Tai pakeisti yra sunku. Pažymėtina, kad aplinkos apsaugos klausimai daugiau akcentuojami ne gamybos, o vartojimo lygmenyje. Jei daugiau žinosime apie poveikį aplinkai ir sveikatai, tai teigiamai veiks mūsų kasdienes sprendimus ką pirkti, kur gyventi ir dirbti bei kur keliauti.

1990–2002 m. namų ūkių išlaidos 15 ES valstybių narių padidėjo trečdaliu. Prognozuojama, kad iki 2030 m. 25 ES valstybėse narėse išlaidos padidės dvigubai ir priklausys nuo pajamų grupių ir regionų. Spartėjant ekonomikos globalizacijos procesams, vartotojų sprendimai visame pasaulyje didina poveikį ne tik Europos, bet ir daugelio kitų pasaulio šalių gamtai. Būtina geriau suprasti visus galimus poveikius ir aktyviau vykdyti tyrimus, nes reikia užkirsti kelią kai kurioms dabartinėms ir būsimoms neigiamoms tendencijoms.

25 ES valstybių narių paliekamas 'ekologinis pėdsakas' — penki hektarai vienam asmeniui, o viską sudėjęs — tai žemės plotas, kuris reikalingas mūsų sunaudojamiems ištekliams pagaminti bei atliekoms įsisavinti, — sudaro maždaug pusę Jungtinių Valstijų pėdsako ir vis dar yra didesnis už Japonijos. Be to, jis daugiau kaip du kartus didesnis negu tokių šalių kaip Brazilija, Kinija ar Indija vidurkis. Jau dabar kiekvienais metais visame pasaulyje gamtos išteklių sunaudojama maždaug 20 % daugiau nei spėjama atkurti. Tai vadinama 'priklausomybe nuo kapitalo, o ne nuo poreikio'.

Didėjanti urbanizacija, žemės apleidimas

Beveik trys ketvirtadaliai Europos gyventojų gyvena miestuose ir priemiesčiuose, kurie sudaro maždaug

10 procentų viso ES sausumos teritorijos ploto. Susidaro įspūdis, kad tai nėra didelė problema, tačiau žemėnaudos intensyvumas ir konfliktai dėl įvairios žemės paskirties gali turėti neigiamų pasekmių vertingoms Europos teritorijos dalims, kurios bus labai nutolusios nuo faktinės pradinės jos teikiamos naudos.

Naujausia analizė rodo, kad daugiau kaip 800 000 natūraliai produktyvių žemės hektarų buvo paversti dirbtinėmis namams, biurams, parduotuvėms, gamykloms ir keliams skirtomis zonomis, todėl 1990–2000 m. žemyno urbanizuotos teritorijos padidėjo 6 %. Tai tris kartus didesnis plotas nei Liuksemburgo teritorija ir rodo didelį natūralaus kapitalo sumažėjimą. Vienas iš pagrindinių veiksnių, turinčių įtakos miestų plėtrai, yra žemdirbystei skirtos žemės pigumas lyginant su jau urbanizuota žeme.

Sparčią turizmo plėtrą taip pat iš dalies lemia pigios kelionių lėktuvu kainos ir labiau senstantys bei turtingesni Europos gyventojai. Turizmas taip pat prisideda prie miestų plėtros, ypač tolimosiose pakrančių teritorijose, pavyzdžiui, prie stipriai išvystytos Viduržemio jūros pakrantės. Prastai planuojama turizmo plėtra taip pat gali didinti pavojų tose teritorijose, kur jau dabar kyla vandens trūkumas.

Didėjant miestų teritorijoms, intensyvėja ir žemės bei vandens iš aplinkinių teritorijų naudojimas. Šis augimas turi poveikį pagrindinėms 'paslaugoms', kurias, manoma, gamta teikia nemokamai, t.y. natūraliai požeminio vandens, kuris virsta geriamuoju vandeniu, filtracijai, drėgnųjų plotų išsaugojimui ir genetinei įvairovei teritorijose, kuriose vykdoma smulki ekstensyvioji žemdirbystė. Miškų dangos pašalinimas gali radikaliai paveikti lietaus nuotekų kiekį, iššaukti purvo nuošliaužas ir kitas problemas bei padidinti plotus, kuriems grės potvyniai.

Klimato kaita jau čia

Klimato kaita jau vyksta. Per pastaruosius 100 metų vidutinės Europos temperatūra padidėjo 0,95 laipsnio Celsijaus ir prognozuojama, kad per kitą šimtmetį padidės dar 2–6 laipsniais Celsijaus. Tikėtina, kad

kai kur žemės ūkis turės naudos dėl ilgesnių augimo laikotarpių, tačiau kitur didės ūkininkavimo rizika, nes labai trūks vandens ir bus dar atšiauresnės (ir sunkiau prognozuojamos) oro sąlygos.

Kylanti jūrų temperatūra sudaro sąlygas 'dumblų žydėjimui', t.y. toksinio fitoplanktono, kuris yra pavojingas jūrų augalijai ir gyvūnijai bei žmonėms, augimui. Zooplanktonas, esantis pačioje maisto grandinėje apačioje, ir juo, kaip pagrindiniu maisto šaltiniu, mintančios žuvys paprastai seka temperatūros tendencijas. Kai kurios rūšys jau net migravo tūkstančius kilometrų į šiaurę. Sausumos gyvūnų ir augalų rūšys taip pat keičia savo vietą. Deja, ne kiekviena rūšis turi galimybę migruoti. Alpinių buveinių rūšys, kurios gyvena didžiausiame aukštyje, beveik neturi galimybių persikelti kitur.

Todėl ES ministrai susitarė apriboti ilgalaikį vidutinės pasaulinės temperatūros didėjimą iki 2 laipsnių Celsijaus, lyginant su prieš pramoninį perversmą buvusiu lygiu. Ministrai taip pat nurodė, kad šiam tikslui pasiekti gali reikėti CO₂ koncentraciją išlaikyti mažesnę kaip 550 ppm, o tam reikia šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimus išsivysčiusiose šalyse iki 2050 metų sumažinti maždaug 60–80 %, lyginant su 1990 metų lygiais. Trumpalaikėje perspektyvoje ES, taikydama ES prekybos oro teršalų išmetimais ir kitas priemones, įskaitant Europos klimato kaitos programą, sėkmingai vykdo įsipareigojimus siekiant Kioto protokolu nubrėžtų tikslų. Tačiau bus sunkiau pasiekti vidutinio laikotarpio tikslą — iki 2020 metų šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą sumažinti 15–30 % lyginant su 1990 metų lygiu.

EAA galimų įvykių scenarijų tyrimuose daro išvadą, kad pasiekti mažą anglies dvideginio išmetimų lygį galima trimis pagrindinėmis priemonėmis: energijos suvartojimo mažinimu, atsinaujinančių energijos išteklių dalies didinimu ir energijos veiksmingumo gerinimu energijos gamybos ir naudojimo srityje, visų pirma taikant kitas energijos taupymo priemones. Palaipsniui vis daugiau energijos gaminama iš atsinaujinančių energijos šaltinių, o galimybė didinti branduolinės energijos gamybą daugelyje šalių išlieka atviru ir karštai aptariamą klausimu.

Lėta energijos sunaudojimo valdymo pažanga

Nuo 2000 metų pramonės srityje pastebėtas didesnis energijos gamybos efektyvumas ir mažėjantis energijos poreikis, tačiau vartotojų ir paslaugų sektoriuje energijos suvartojimas padidėjo. Vis daugiau namų ūkių naudojo daugiau elektros prietaisų. Tyrimai rodo, kad elektros prietaisai, palikti budėjimo režime, dabar sudaro 3–13 % elektros suvartojimo namų ūkiuose.

Prognozuojama, kad 2030 metais energijos poreikiai Europoje išaugs beveik 20 %. Augimas bus žymiai lėtesnis nei prognozuojamas BVP didėjimas, tačiau tai ne privalumas, kurio reikia kovojant su klimato kaita. Iki šiol nepakankamai išnaudojamos rentabilios energijos efektyvumo gerinimo priemonės. Efektyvesnės šilumos ir elektros gamybos jėgainės galėtų pagerinti energijos tiekimo efektyvumą. Anglies teršalų sulaikymas ir saugojimas galėtų tapti pereinamąja technologija. Energijos poreikį sumažinti taip pat padėtų rinka paremtos ir reglamentuojamos efektyvumo priemonės, skirtos pastatams, transporto priemonėms ir plataus vartojimo prekėms.

Per vidutinį laikotarpį nuolatinės investicijos į atsinaujinančius energijos šaltinius, energijos efektyvumą ir vandenilį kaip energijos šaltinį galėtų padėti sumažinti Europos priklausomybę nuo iškastinio kuro. Vandenilis, kaip energijos šaltinis, būtų ypač naudingas transporto sektoriuje, kuris labiausiai prisideda prie didėjančio energijos poreikio ir CO₂ išmetimų Europoje. Deja, prognozuojama, kad ši tendencija išliks ir per artimiausius dešimtmečius. Prognozuojama, kad 2000–2030 m. kelionių lėktuvais padaugės dvigubai.

ES parodė savo ryžtą nustatydamą ambicingus tikslus ir uždavinius šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimams mažinti. Europa taip pat pripažino, kad pasyvumas kelia per didelį pavojų. Jeigu bus pereinama prie mažai anglies turinčių energijos šaltinių, kaip siūloma EAA scenarijuose, vartotojų elektros energijos sąskaitos išaugs. Tačiau nieko neveikimas taip pat kainuoja ir tą įrodė šioje srityje atlikti tyrimai. Viename iš jų teigiama, kad 'socialinės

anglies išlaidos', t.y. išlaidos, tenkančios pasaulio visuomenei dėl į atmosferą išmetamų teršalų anglies pagrindu, sudaro apie 60 EUR už toną. Kituose tyrimuose nurodoma, kad išlaidos yra žymiai didesnės. Skirtingi vertinimai priklauso nuo to, kokia pinigine verte suteikiama ilgalaikiam poveikiui klimatui, žemės ūkiui, oro kokybei, kenkėjams, vandens atsargoms ir ligoms.

Šias išlaidas galima vertinti perspektyvoje, atsižvelgiant į tai, kad 25 ES valstybėse narėse šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimai svyruoja nuo 5 iki 25 tonų anglies vienam žmogui, priklausomai nuo šalies (tai sudaro nuo 300 EUR iki 1 500 EUR socialinių išlaidų asmeniui). Šias išlaidas galima palyginti su prognozuojamomis papildomomis 45 EUR išlaidomis asmeniui 2030 metais, kai vyraus mažą anglies dioksido kiekį generuojanti ekonomika: pastaroji yra žymiai pigesnė.

Esame sveikesni, tačiau mus vis tiek veikia teršalai

Europa padarė didelę pažangą mažindama įvairias oro taršos formas. Visų pirma, daugelyje vietų dingo smogas ir sumažėjo rūgščiojo lietaus. Nepaisant to, didelės smulkiųjų dalelių koncentracijos ir ypač, pažemio ozonas daugelyje miestų ir aplinkinėse teritorijose kelia sveikatos problemų. Pažemio ozonas taip pat kenkia ekosistemų stabilumui ir žemės ūkiu pasėliams didelėje Europos kaimo vietovių dalyje.

Nepaisant sumažėjusių išmetimų, šių teršalų koncentracijos išlieka didelės ir dažnai viršija nustatytas normas. Didelės koncentracijos mažina gyvenimo trukmę, paankstina mirtį ir blogina sveikatos būklę. Per pastaruosius 10 metų padidėjusio transporto apimtys (30 % krovinio ir 20 % keleivinio) reiškia, kad taikomos geresnės technologijos neužtikrino didesnio bendrojo išmetimų sumažėjimo.

Dėl ligų, kurias sukelia oro tarša, Europa kiekvienais metais praranda 200 milijonų darbo dienų. Be to, OECD prognozuoja, kad Europoje 6,4 % mažų vaikų mirčių ir susirgimų sukelia oro tarša. Šis skaičius yra

neproporcingai didesnis naujosiose ES valstybėse narėse. Rengiant oro taršos teminę strategiją, kuri buvo paskelbta 2005 m. rugsėjį, buvo atlikta analizė, kuri parodė, kad net ir visiškai įgyvendinant dabartinius teisės aktus, toliau bus daromas didelis poveikis žmonių sveikatai ir ekosistemoms.

Gerėjančios transporto technologijos, pradedant hibridiniais ir baigiant vandeniliu varomais automobiliais, prisideda prie žalingo poveikio mažinimo. Prie to prisideda ir miestų planavimas, kuris galėtų pasiūlyti integruotus transporto sprendimus kaip tikras alternatyvas automobilių transportui daugelio miestų teritorijų.

Europos gyventojus taip pat vis labiau veikia augantis cheminių teršalų kiekis, randamas maisto produktuose ir šiuolaikinėse plataus vartojimo prekėse, įskaitant baldus, drabužius ir buitines gaminius. Vis dažniau akcentuojama, kad egzistuoja ryšys tarp cheminių medžiagų ir dažnėjančių reprodukcinę organų susirgimų (sėklidžių, prostatos ir krūtis) vėžiu ir vaikų leukemija. Nenuginčijamų įrodymų nėra, tačiau nuolatiniai cheminių medžiagų pėdsakai žmonių kraujo mėginiuose ir aplinkoje yra akivaizdus pagrindas sunerimti. Imtis veiksmų galima. Naudojant mažiau pavojingų cheminių medžiagų žemdirbystėje ir mažiau priemaišų plataus vartojimo prekėse padėtų sumažinti mažai ištirtą tokių cheminių mišinių poveikį.

Taršos prevencija duoda naudos

Buvo įdėta nemažai pastangų valant nuotekas Europoje ir mažinant vandenį teršiančias pramonės atliekas. Tačiau reikia dar nemažai nuveikti, kol miestų nuotekų valymo direktyva bus visiškai įgyvendinta. Iki šiol pažangą užtikrino kapitalo investicijos ir pažangūs valymo metodai.

Ateities tendencijos rodo, kad bus dar labiau sumažinta nuotekų tarša, visų pirma 10 naujų ES valstybių narių, nuo 2007 metų pradėjus skirti paramą iš ES struktūrinių ir sanglaudos fondų. Patirtis per pastaruosius 20 metų įgyvendinant nuotekų valymo politikas rodo, kad investicijos į valymo įrenginių našumą ir pagrįstos

ekonominės paskatos mažinti taršą šaltinyje yra ekonomiškiausias tokios taršos mažinimo būdas.

Europos Sąjunga, taikydama tokias politines priemones, kaip nitrato direktyva, siekia mažinti žemės ūkio sukeltą taršą. Tuo tarpu vandens

sektoriaus investicijos ir toliau užtikrina geriamojo vandens kokybę. Teršalų išplovimas į Europos upes ir požeminį vandenį tęsiasi, kadangi naudojamos organinės ir mineralinės trąšos bei pesticidai. Nors tikimasi, kad šių cheminių medžiagų naudojimas 15 ES valstybių narių sumažės, prognozuojama, kad iki 2020 metų, intensyvėjant žemės ūkiui, mineralinių trąšų naudojimas padidės 35 % dešimtyje naujų ES valstybių narių.

Daugelyje vietovių išliks aktualios Europos požeminio vandens kokybės problemos, kadangi gali praeiti ne vienas dešimtmetis, kol į žemę patekę teršalai pasieks mūsų upes, ežerus ir vandenvietes. Prevencija, keičiant žemdirbystės praktiką, yra naudingesnis metodas nei valymas, ypač ilgalaikės perspektyvos atžvilgiu.

Mažėja mūsų gamtiniai išteklių

Pasaulio žuvų atsargų būklė parodo, kokie pavojai kyla dėl perteklinio gamtinių išteklių naudojimo ir daromos žalos ekosistemų funkcionalumui. Žuvis yra paskutinis svarbiausias laukinių gyvūnų, kaip maisto, šaltinis. Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija (FAO) mano, kad 75 % pasaulinių žuvų atsargų yra per mažos dėl perteklinės žvejybos, taip pat mažėja ir pagrindinių plėšrūnų – tunų ir ryklių.

Sumažėjus daugeliui Europos atsargų, Europos žvejybos laivynas plaukia į tolimesnius vandenis pagal dvišalius susitarimus ir skiriamas subsidijas. Šie laivai prisidėjo prie 'maisto grandinės išžvejavimo', išgaudydami daugybę tonų aukščiausio mitybinio lygmens žuvų rūšių. Dėl to išliko pavojus daugeliui rūšių, kurios svarbios prekybai bei ekosistemų struktūrai.

18 % Europos žemės plotų, priskirtų saugomoms teritorijoms pagal 'Natura 2000' tinklą, padės užtikrinti jos ekosistemų gerovę ir įvairovę. Nepaisant to, Europos kraštovaizdžiuose, kurie yra esminė jos kultūros paveldo dalis ir pagrindiniai biologinės įvairovės namai, vyksta dideli ir galbūt negrįžtami pokyčiai. Šie pokyčiai turi poveikį ir rūšims, ir ekosistemų funkcionavimui.

Dešimtajame dešimtmetyje žemyne didžiausi arealų ir ekosistemų biologinės įvairovės nuostoliai buvo viržynų, krūmokšnių ir tundros zonose, o taip pat drėgnųjų plotų žemapelkėse, aukštapelkėse ir liūnuose. Daugelis likusių drėgnųjų plotų buvo prarasti dėl pakrančių plėtos, vandens rezervuarų ir upių vandens kelių tiesimo. Nors šiandien Europoje miškai užima didesnę plotą nei praeityje, daugelis miškų kertami intensyviau nei anksčiau.

Šie nuostoliai daro poveikį atskiroms rūšims. Nepaisant to, kad apsaugos politika yra Europos strategijos, skirtos apsaugoti pagrindinius laukinės floros ir faunos arealus, dalis, daugeliui rūšių gresia išnykimas, įskaitant 42 % vietinių žinduolių, 15 % paukščių, 45 % drugelių, 30 % varliagyvių, 45 % roplių ir 52 % gėlavandenių žuvų.

Europa turi unikalią dirvožemio įvairovę. Žemyne galima surasti daugiau kaip 300 pagrindinių dirvožemio rūšių. Gali būti, kad vykstant gamtos procesams prarasta dirvožemį su laiku pakeis kitas, tačiau vos keliems naujo dirvožemio centimetrams atsirasti gali prireikti net 50 metų. Dirvožemis turėtų būti laikomas neatsinaujinančiu ištekliumi. Dirvožemiui gresia daug pavojų – erozija, užstatymas, užteršimas ir druskingumo didėjimas. Iki šiol šias problemas spręsti buvo labai sunku, todėl manoma, kad šios problemos išliks ir ateityje dėl prognozuojamos Europos urbanizacijos plėtos, intensyvaus žemės ūkio ir pramonės vyravimo arba jos atsisakymo ateityje.

Visame žemyne ir toliau didėja vandens poreikis, visų pirma namų ūkių sektoriuje. Prognozuojama, kad naujosiose valstybėse narėse buityje naudojamo vandens kiekis per artimiausią dešimtmetį padidės 70 %. Daugiau vandens taip pat naudojama pasėliams drėkinti, ypač pietų Europoje, kur jau ir taip pastebimi vandens trūkumo požymiai. Manoma, kad klimato kaita šią problemą padidins ir paaštrins. Ilgalaikis didelių, patikimų ir švarių vandens atsargų prieinamumas įgys daugiau svarbos dėl būsimo žemės planavimo, ypač aplink Viduržemio jūrą.

Per paskutinįjį dešimtmetį Europai iš dalies pavyko atskirti ekonominį augimą nuo medžiagų ir energijos

naudojimo. Tačiau bendrasis išteklių naudojimas išliko stabilus. ES valstybėse medžiagų intensyvumas labai skiriasi, pradedant nuo 11 kg/EUR nuo BVP iki mažiau nei 1 kg/EUR. Šiuos skirtumus iš dalies galima paaiškinti tuo, kaip ekonominės veiklos rūšys pasiskirsto tarp pramonės ir paslaugų. Nepaisant to, išteklių ir energijos produktyvumas Vakarų Europoje yra vidutiniškai keturis kartus didesnis nei naujosiose ES valstybėse narėse. Tai sudaro daug galimybių užtikrinti didesnę išteklių produktyvumo balansą tarp senųjų ir naujųjų ES valstybių narių perduodant technologijas ir taikant kitas priemones.

Integracija, naujovės ir rinkos reforma

Sėkminga ES aplinkos politika per pastaruosius 30 metų daugiausia dėmesio skyrė lengvai matomiems pirminiams šaltiniams. Šios problemos dažniausiai buvo sprendžiamos reglamentais ir techninėmis naujovėmis. Dabar laukia naujas iššūkis — sukurti ir įgyvendinti ilgalaikę politiką tuose ekonomikos sektoriuose, kurie labiausiai išsklaido taršos šaltinius.

Pastebima pažanga, matyt, ateis tik po to, kai kelis dešimtmečius bus formuojama vientisa, ilgalaikė ir lanksti strategija, sulaukianti didelės gyventojų paramos. Tai reiškia, kad, veiksmingai formuojant strategiją, visuomenės informavimo ir sąmoningumo ugdymo priemonės vaidins vis svarbesnį vaidmenį.

Veiksminga politika taip pat turės skatinti Europos vartotojų elgsenos pasikeitimus, o transporto, energijos ir žemės ūkio sektoriuose ypač didelį dėmesį skirti veiklai, darančiai ne tokią didelę žalą aplinkai. Tokiai veiklai gali padėti ilgalaikė institucinė reforma ir finansų planavimas, skatinantis didesnę ekologinį veiksmingumą. Taip pat gali būti naudojamos rinkos priemonės. Pavyzdžiui, jei vietoje aplinkai žalingų subsidijų bus remiama ekologinių naujovių plėtra ir jų naudojimas gamyboje, energijos perdavime ir žemės ūkyje, tai galėtų labai palengvinti perėjimą prie tvaresnių ekonominės veiklos rūšių.

Daugelis ES politikų, pvz., bendroji žemės ūkio politika, jau numato aplinkosaugos uždavinius ir skiria nemažą biudžetą aplinkosaugos tikslus atitinkančiai veiklai ir elgsenai skatinti. Tačiau, atsižvelgiant į žemėtvarkos keliamų pokyčių pobūdį, išaugęs bendradarbiavimas tarp sektorių galėtų būti naudingas Europai sprendžiant darnios teritorinės sanglaudos klausimą, pvz., tarp regioninio, miestų ir transporto planavimo bei ES struktūrinių ir sanglaudos fondų naudojimo.

Transporto sektorius yra puiki bandymų sritis, pabrėžianti labiau integruotų būdų teikiamą naudą. Šiame sektoriuje mes matome nesuskaitomą daugybę tarpusavyje susijusių varomųjų jėgų ir apkrovų, darančių poveikį aplinkai. Viena vertus, sektoriuje buvo sėkmingai sumažintas teršalų, pvz., ozono pirmtakų bei rūgštinančių medžiagų, išmetimas į orą. Tačiau, kita vertus, šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas ir toliau auga, transporto (krovinio ir keleivinio) poreikio didėjimui panaikinant pagerėjimą, pasiekta technologijų gerinimo ir griežtesnio reglamentavimo pagalba su energija susijusių teršalų išmetimo srityje.

Proporcingai miesto plėtrai, transporto infrastruktūra daro treją poveikį žemei. Ji prisideda prie gerų žemės ūkio naudmenų sunaudojimo, vis didėjančio dirvos užstatymo ir natūralių gamtinių buveinių fragmentacijos Europos Sąjungoje. Be to, didelę gyventojų dalį veikia didelis transporto keliamas triukšmas.

Išaugusio mūsų mobilumo keliais ir oru poreikio rezultatas — transporto problemos tarp aplinkosaugos/ darnaus vystymosi dienotvarkės prioritetų visuose lygmenyse — nuo miesto iki pasaulio. Tai atspindi didelius transporto sričiai keliamus iššūkius nuo vietinių problemų (miestų planavimo ir projektavimo) iki pasaulinio lygio problemų (šiltnamio efektą sukeliančios dujos ir klimato kaita).

Ilgalaikiai labiau integruoti veiksmai atnešė didelę naudą. Benzino apmokestinimas parodo, kokie yra veiksmingi ilgalaikiai ekonominių paskatų pasikeitimai, atliekami rinkos priemonėmis. Amerikos ir Europos transporto priemonių technologijos yra iš esmės tokios pačios. Tačiau Europoje taikomas maždaug 50 % degalų mokestis lėmė vartotojų

elgsenos pokyčius. Kartu su politiniu spaudimu naudoti technologijas, šie veiksniai lėmė, kad per pastarąjį dešimtmetį Europos automobiliai tapo beveik du kartus ekonomiškesni negu Amerikos, kur degalų mokestis yra daug mažesnis. Tyrimai rodo, kad galima labai daug sutaupyti energijos intensyvumo, jei toks pat metodas bus taikomas energijos kainų apskaičiavimui.

Ką mes galime padaryti

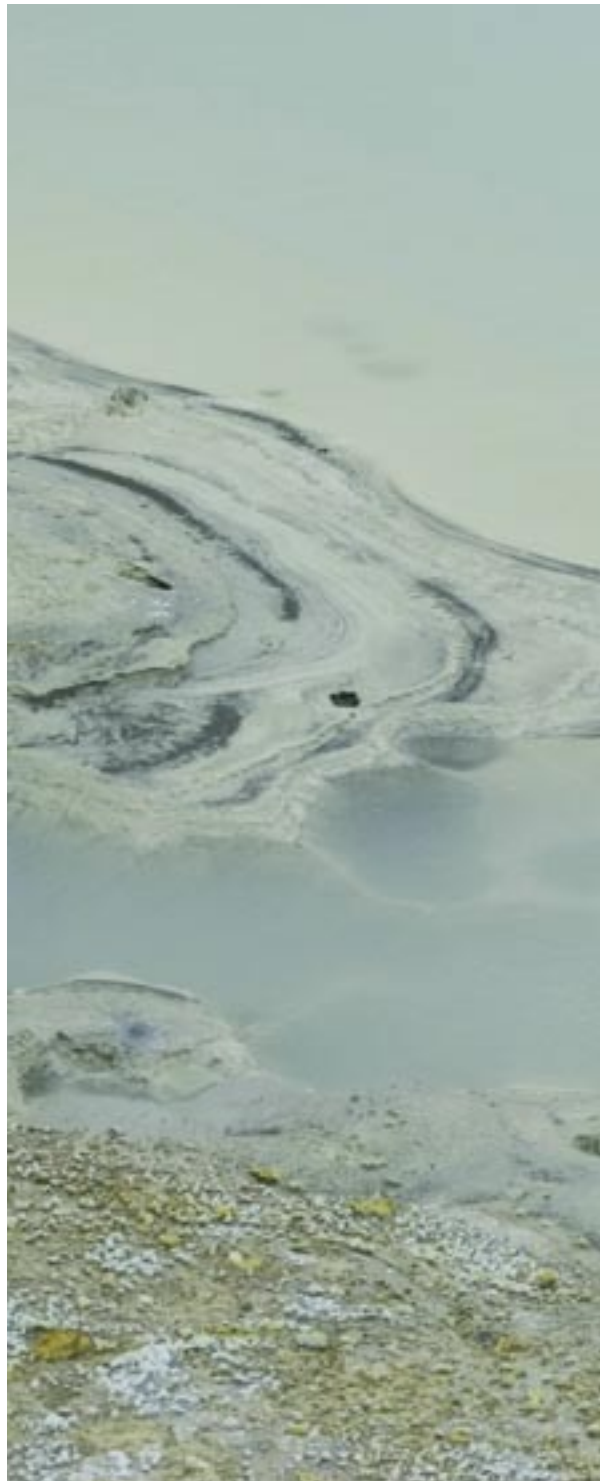
Mokesčių reforma gali prisidėti prie tvaresnės ir sveikesnės aplinkos kūrimo. Nuoseklus mokesčių bazės pakreipimas nuo 'gerų išteklių', pvz., investicijų ir darbo, apmokestinimo prie 'blogų išteklių', pvz., teršalų išmetimo ir neveiksmingo naudojimo, apmokestinimo padėtų įskaičiuoti aplinkos apsaugos sąnaudas į paslaugų ir produktų kainas. Tai savo ruožtu sukurtu realesnius rinkos kainų ženklus.

Strategijos formuotojai siekdami užtikrinti, kad aplinkos mokesčiai nebūtų socialiai neteisingi, turi kurti apsaugines priemones. Neturtingi visuomenės nariai paprastai didelę savo pajamų dalį išleidžia pagrindiniams savo poreikiams tenkinti, t.y. maistui, vandeniui ir energijai. Tyrimai rodo, kad elektros energijos mokesčiai ypač tampa sunkia našta neturtingiesiems, kuriems transporto priemonių mokesčiai yra palyginus neskausmingi, kadangi nedaug jų turi nuosavas transporto priemones. Mokesčiai už taršą paprastai turi vienodą poveikį visoms socialinėms grupėms.

Strategijos, atnešančios daugiau pajamų iš suvartojimo ir mažiau iš darbo, taip pat gali suteikti platesnę ir besiplečiančią mokesčių bazę, kadangi tai būtų atsakas į mažėjančią darbo jėgą ir į senėjančią visuomenę.

Septynios teminės strategijos, sudaromos pagal Šeštąją aplinkos veiksmų programą, kartu su sektorių integracijos strategijomis bei Europos Sąjungos tvariosios plėtros strategija skatina ilgalaikį planavimą.

Ilgalaikės vientisos strategijos gali skatinti rinkos kainų, mokesčių ir finansinių priemonių pertvarkymą, kadangi

reikės sumažinti didėjančias ir vis labiau aiškėjančias planetos gamtinių išteklių naudojimo sąnaudas. Todėl padidėjęs ekologinis veiksmingumas taip pat gali padėti pagerinti Europos ekonomikos konkurencingumą. Geresnis energijos ir išteklių produktyvumas Europoje taip pat gali padėti iš dalies kompensuoti kitus konkurencinius pranašumus, kuriais naudojasi kylančios Azijos ir Pietų Amerikos ekonomikos.

Tačiau siekiant efektyvaus ir veiksmingo strategijų įgyvendinimo visuose ES valdymo lygiuose, reikia nugalėti daug kliūčių. EAA tyrimai rodo, kad institucinė struktūra gali būti tokia pat svarbi, kaip ir pačios politikos projektas.

Visuomenės parama pagerėjusiai aplinkos apsaugai per pastaruosius dešimtmečius atsispindi Eurobarometro 2005 m. atliktų tyrimų rezultatuose, kurie taip pat rodo, kad Europos piliečiai aplinkosaugos srityje yra pasiruošę nuveikti daugiau. Šioje ataskaitoje pabrėžiama, kad iš tikrųjų tiek vyriausybės, tiek gyventojai turi veikti išvien, kad ekonomikos plėtra atitiktų Žemės pajėgumą.

Europa turi visas galimybes kurti gražesnę, švaresnę, konkurencingesnę ir saugesnę Europos visuomenę. Pasinaudodama jomis, Europa pagerins visuotinę ekologiškumo teikiamą naudą ir lygybę, kurie yra gyvenimo kokybės Europoje garantai.